

Непослушко довгі вушка і дзвінок

Михайло Стельмах

За народними мотивами

Зажурилася зайчиха:
Що за напасть, що за лихо
Забрело до неї в дім —
От ніяк не всидить в нім

Її любий Непослушко,
Що найкращі має вушка,
Це не вушка, а човни, —
Втіха батькові й мені.

Так чогось ці милі вушка
Не тримаються подушки:
Ще усі в оселі сплять,
А вони вже норовлять

Утекти кудись із дому,
А куди? Про це нікому
Не розкажує дитя.
О, важке з дітьми життя!

Чи ж йому нема капусти?
Чи у мами борщ не тлустий?
А чи морква не така?
Чи немає буряка?

Все ж даєш йому — й останнє,
Не жалієш харчування,
Та й нема такого дня,
Щоб не дбала про вбрання.

В черги ходиш, щоб дитині
Були модні переміни:
І "платформи", й кожушок —
Все ж для них — своїх діток.

"Ми ж хіба колись це мали?" —
Непослушку скаже з жалем.
А дитя наморщить ніс
Та й чкурне собі у ліс.

Вже й страхали Непослушка:
"Ми тобі накрутим вушка!" —
Так тоді він заволав,
Що ніхто не має прав

З вух робити варениці,
Та й скоріше із світлиці
В кухню вибіг — і у двір,
А із двору скоком в бір.

Батько тільки засміявся:
"Вже синок до прав добрався,
Як такий в дитини хист,
З неї виб'ється юрист".

А тим часом Непослушко,
Нагостривши ноги й вушка,
Біг на луки навпростець,
Де чабан пасе овець.

Він пасе і на сопілці
Грає вівцям щось про вівці,
Ті ж в музиці — ні на гріш,
Їм наїстися б скоріш

Та добратися до броду,
Де вивчає бусол воду.
Вівці бусла наженуть —
І хмарки з водою п'ють.

Враз чабан всміхнувсь у вуса,
Бо знайомий шерех вчувся.
Що за гість прибув з лісів
На сопілчин згук і спів?

"Це, напевне, Непослушко,

Що придбав метрові вушка?"
Зайчик слухає, мовчить,
Тільки вухом лопотить.

Як не дивно чоловіку,
А вухань любив музику.
Це ж, бувало, цілий день
Мовчки слухає пісень.

А іноді гарно, з толком
Затанцює вальс чи польку
Й засумує неборак,
Бо ж його батьки ніяк

Не хотять музики мати.
Був би тільки харч у хаті,
Та вдяганка, та взуття,
Що ще треба від життя?

Нащо зайцю піаніно?
Щоб намучилась дитина?
От бери капусту жуй —
Вуха гамами не псуй.

Головніш за різні гами
Вдовольнитись пирогами,
В зайця істина проста:
Все іде від живота!

А наш зайчик за музики
Переплив би море й ріки,
Він музику чув і в сні
Й з чабаном був цілі дні.

І не раз журились уволю —
Чи ж йому всміхнеться доля?
Принесла б у добрий час
Піаніно, альт і бас!

То було б в лісах музики,
Мали б лиха черевики —

Дісталось б закаблам,
Закаблам і передам!

Від такої думки заєць
Скоком-боком йде у танець —
Як справжнісінький мастак,
Тне він чардаш і гопак.

Здивувались навіть вівці:
"Ох і скоки! А колінця!
Тільки наш баран отак
З міг ба вшкварити гопак!"

"Ме-ме-ме, — баран промекав, —
Непослушку ще далеко
До моїх стрибків. Ме-ме,
Та колись щось перейме".

Погодились зразу вівці,
Нахилились до травиці,
Бо незгода з бараном
Не кінчається добром.

Непослушко посміхнувся,
З чабаном презирнувся.
Що ж казати? Слабина
Може бути й в барана.

* * *

Непослушко гостям радий:
В їхню хату на нараду
Рано-вранці, ще до дня,
Стала сходитись рідня —

Вся вродлива, а не проста, —
Косоока, куцохвоста,
І так славно три губи
Посміхаються тобі.

В батька-матері сестриці

Дуже гарні молодичі,
З чоловіком кожна йде,
І воркує, і гуде.

А брати усі усаті,
Всі сміливі та завзяті,
Їх обходить навіть лис —
Ось до чого дожились!

Як рідня усілась густо,
То взяв слово про капусту
Самий старший батьків брат —
По капусті кандидат!

"Гей, зайці, капусти сила
В цьому році уродила,
Тож тепер наш дружний гурт
Має думати про бург.

Як сховаєм качанисту,
То буде що взимку їсти:
Не сховаєм, так біда
Підкрадеться в холода".

Всі вухаті одностайно
Погодилися негайно,
Як їм радив кандидат,
Разом взятись за кагат.

Кандидат був радий цьому
І, збираючись додому,
Ненослушкові сказав:
"Щось ти, любий, ловиш гав!

Ти тікаєш часто з дому.
А який резон у цьому?
На яку ступаєш путь
І що хочеш роздобути?"

І розкрилася дитина:
"Хтів би мати піаніно,

Я на ньому цілі дні
Грав би родичам пісні".

"Що, що, що?! —
І заєць вчений,
Мов капуста, став зелений. —
Це щоб заєць... піаніст?..
Та який у цьому зміст?!"

"Піаніста в нашім колі
Не було, маля, ніколи —
Маєм тут ми недорід", —
Засміявсь вухатий рід.

"Як ти моркву хочеш мати,
Вибивайсь у кандидати,
А музика — то пусте —
З неї й брюква не зросте".

Присоромлена дитина
Мовчки витерла сльозину
Та й гайнула в ліс бігцем,
Наче хто гонив дубцем.

От біжить, біжить маленька.
Тільки щось у лісі тенька.
Чий це срібний голосок?
Так бринить лишень дзвінок.

Кинув зайчик вірним оком,
Та й до грушки скоком, скоком —
Тут із гілки дзвоник звис,
Звеселяє сріблом ліс.

Хто ж лишив це диво в гаї,
Що із вітром розмовляє?
Як дістать його мені?
Як знайти в дзвінку пісні?

В хвилюванні Непослушко
Закружляв навколо грушки,

Ліз на стовбур, повз, стрибав,
Та дзвіночка не дістав.

Зажурилася дитина —
Настрибався за півднини,
А який із цього толк?
Тільки сам себе потовк.

Відпочивши, Непослушко
Став прохати дику грушку:
"Ти свій стан гнучкий нагни,
Щоб дістать дзвінок мені".

Каже грушка: "Свого стану
Нагинати я не стану,
Його вітер нагинав,
Мою вроду руйнував.

Все тоді в мені боліло,
Світ мені ставав немилий,
Як ламалося гілля...
Йди, малятко, звідсіля!"

Що ж робить тобі, маленький?
А дзвіночок тихо тенькнув:
"Ти мене не покидай,
Грушку ж трохи настрахай".

Довелось малому звіру
Бігти в гості до сокири,
Що жила у курені,
Заховавши щоки в пні.

"Добрий день тобі, сокиро!
Я прийшов до тебе з миром —
Ти нікого не рубай,
Тільки грушу настрахай".

В пні щось тихо заскрипіло:
"Я стара, тупа, безсила,
Вже на пепсію пішла —

От які мої діла.

Це аби мені точило
Трохи щоки підгостило,
Плями вивело рябі, —
Пособила б я тобі".

Зажурився зайчик милий:
"Де ж мені шукать точило?
Чи знайду до нього слід?
І яке воно на вид?"

Захихикала сокира:
"Нема клепки в тебе, звіре".
В зайця вирвався докір:
"Та який із мене звір?"

Ви у пень сховались, тітко,
А із пня не дуже видко.
Не кладіть на зайця гнів —
Звір — це той, що їсть зайців",

Насурмонилась сокира:
"Молодий ти ще не в міру,
Прийде час — і сам до пня
Добредеш якогось дня.

А тепер розвішуй вуха
Й про точило пильно слухай:
Це ж колись — давно-давно
В річку гулькнуло воно.

Люди ж річці шлях змінили,
І на березі точило
Опинилося собі —
Там, де бусол па вербі.

До верби ж старий Величко
В'яже човен невеличкий
Й на точилі мудрий дід
Чистить рибу на обід.

Вже точило з головою
Вкрилось мулом і лускою —
Лежебоком хто лежить,
Мусить напасті зносити.

Тож збуди його, вухатий,
Бо і камню досить спати —
Хай і в нім жива іскра
Стрепенеться для добра.

А побачиш риболова,
Побажай йому здоров'я.
Він не просто ветеран,
А колишній партизан.

Серцем в дні суворі, грізні
Він одстоював Вітчизну,
І за ці вогненні дні
Має рани й ордени".

Уклопившись сокирі,
Зайчик вибіг на подвір'я,
Де гойдалися дубки, —
І щодуху до ріки.

Ось і річка. Синім цвітом
Її вбрало щедre літо,
Ще й хмарки зняло з небес —
Хай погойдує їх плес.

Біля плеса під вербою
Човен спить у супокою,
Біля човна сивий дід
Варить юшку на обід.

Ось труснув дід кропу трошки,
Опустив у юшку ложку,
Ложка стала сторчوما,
Бо чого лишень нема

У тій страві риболова:

Сало, перець, лист лавровий,
І петрушка, й кардамон,
І цибуля, і лимон.

Вже місцевих два поети
Присвятили їй сонети.
З цих творінь сміявся дід:
"Не усе, що йде в живіт,

Має право на сонети".
Так образились поети
І в мовчанні з казана
Юшку виїли до дна.

Дід побачив Непослушка:
"От і гість прибіг на юшку,
Тож сідай, хвостом крути,
Їж, розказуй, звідки ти".

"Я прибіг, дідусю, з гаю,
І здоров'я вам бажаю,
А до юшки — ані-ні,
Бо варилась на вогні".

"Зайцю юшка не вгодила, —
Усміхнувсь рибалка мило, —
То біжи на огород —
Буряком наб'єш там рот".

"Буряки — то, звісно, діло,
Але де лежить точило?
Може, часом у село
До колгоспу забрело?"

Озирнувсь вухань довкола
І уздрів камінне коло —
Тут пісок, луска і плав —
Довго, видно, камінь спав.

Зайчик скочив до точила:
"Наберися, камню, сили,

Нечисть скинь, піди в бори —
Там сокиру нагостри".

Важко хекнуло точило:
"Так мене вже замулило.
Що само не встану я,
От аби моя рідня —

Річка гарненько промила,
Від піску звільнила тіло,
Я б із радістю, повір,
Покотилося у бір.

Там би зразу я сокирі
Гарно щоки підгостило.
Шпар, маленький, до ріки,
Бо з'їдять мене піски".

Уклонивсь вухатий діду,
Що старавсь біля обіду,
Побажав щасливих літ
Та й простиг від зайця слід.

Біля річки, біля гатки
Зупинилося зайчатко,
Трохи вгрузло у піски
І звернулось до ріки:

"Сині хвилі, чисті води,
Хто не хвалить вашу вроду?
Завжди вас із віку в вік
Славить друг наш — чоловік.

І тепер вас прошу, хвилі,
Пособіть звільнить точило
Від намулу і пісків —
Вийдіть трохи з берегів,

Розгуляйтеся проворно,
І тоді камінне жорно
Оживе у добрий час,

Це порадує і вас".

Помовчала трохи річка,
Потім каже: "Що за звичка
Клопотатись хтозна-чим —
Навіть каменем старим,

Це такий сонливий лежень,
Що і вік в піску пролежить.
Хоч йому я і кума,
Та на сонь часу нема..."

Що ж тепер у білім світі
Непослушкові робити?
На край світу б десь побіг,
Щоб йому хто допоміг.

Він помчав би до родини —
Та ж візьме його на кпини:
"Бач, фантазія яка —
Піаніно дай, дзвінка,

Ще, дивись, дитя кохане
Забажає і органа.
З поколіннячком таким
Дуже весело старим!"

Зажурився зайчик сірий,
Бо вже скралася зневіра.
Враз сяйнула мисль одна —
Побіжу до чабана.

За баштаном, за житами,
За співучими гречками,
За пальметовим садком,
Де струмок цвіте сріблом,

Тут сьогодні біля яру
Випасав чабан отару,
І сопілки щирий спів
Його в молодість завів, —

Це як степом таращанці
В битву мчались на тачанці
Та на конях вороних...
Не забудеш днів таких.

Скільки віку, скільки світу,
Не забудеш того жита
І печальних сивих трав,
На яких твій день конав...

Вже старого — і немало —
У картини уміщали,
Та знайшлись і копачі:
"Час вам грітись на печі".

"А хіба ви степ широкий,
І отару, й день глибокий
Теж вкладете на печі?"
Засміялись "копачі"

І дали старому спокій...
День мій сивий, доброокий
В надвечір'я вже забрів,
Та бринить сопілки спів...

А тим часом Непослушко
Притуливсь до діда вушком,
Біля ніг собі застиг,
Бо таки чимало біг.

"Ти чому сумний, вуханю?
Може, щось важке плуганив?
Чи від вовка ноги ніс?
Чи зустрівсь у лісі лис?"

Зайчик про свої незгоди,
Недогоди і пригоди
Чабанові, як умів,
Все до нитки розповів.

От чабан чоло нахмарив

І подався до отари,
З яру він нагнав овець —
Та й до річки навпростець.

"Коло млина, коло броду
Каламутьте, вівці, воду,
Каламутьте, щоб вона
Підняла чорнило з дна".

Здивувались з цього вівці,
Але дружно всі копитця
Почали місити дно —
Аж пищить, сичить воно.

Коло млина, коло броду
Чорний мул уївсь у воду.
Тут ріка підняла крик:
"Бач, як може чоловік

На багно змісити вроду.
Прожени овець із броду!"
"Річко, все зроблю тобі,
Але й ти нам пособи".

"Що ж потрібно чабанові?
Хочеш, дам тобі підкову,
Не просту, а золоту.
У війну — не цю, а ту —

Утікав якийсь княженко
Від якогось чабаненка..."
"Він від мене утікав
Та й з конем у хвилю впав.

Від князівства і від князя,
Що знайшов кінець у грязі,
Лиш підкова зосталась...
От що робить, річко, час.

Не даруй мені підкову,
Тільки хвилю синьоброву

До точила нажени,
Бо з'їдять пісок та сні

Оту силу, що уміла
Справно взятися за діло".
"Що ж, врятуємо сонька", —
Погодилася ріка

І враз хвилі покотила
До точила, на точило,
Підточила мул, пісок:
"Підіймайся, лежебок!"

І піднялося точило.
Гарно лисину умило,
Засміялось — і кіть-кіть:
"Тепер, хвилі, доженіть!"

Та не хвилі, а вухатий
Кинувсь камінь доганяти,
Заєць заздрить сам собі, —
І сміються три губи.

А точило знає діло —
До сокири підкотило:
"Дорога моя рідня,
Вилізай скоріше з пня!

Як бажаю, як умію,
Наведу красу кумі я,
Тільки хай твій гарний писк
Не здіймає в хаті виск".

Камінь взявсь за звичне діло,
А кума все молоділа —
Може, з два десятки літ
З головою бух у брід.

Десь поділись зморшки, плями,
І кума, як справжня дама,
Залишилась під кінець —

Зараз можна й під вінець.

З радощів отих сокира
Для точила й зайця-звіра
Спромоглася на бенкет —
Десь узявся вінегрет,

І тушкована свинина,
І картопля, і лнина,
І пахучі пампушки,
І, звичайно, галушки.

Як наїлося точило,
То відразу захропіло,
А сокира зайцю морг —
Вранці ми підем на торг.

Це кажу я про розмову:
Що нам скаже у діброві
Дика грушка — стан стрункий.
Відпочинь, вуханю мій..."

Як світанкова зірниця
Розбудила ранню птицю,
Зайчик скочив із сінця,
А сокира із стільця.

Лиш хропіло ще точило
І спросоння бурмотіло
Про лнину, галушки
І пахучі пампушки.

"Ну й кума — живіт, як міра, —
Посміхнулася сокира. —
Ми ж ходім собі в ліси
До ранкової краси".

Не багато і не мало
Вдвох лісами мандрували,
Прислухалися до птиць,
Нахилялись до суніць.

От дійшли вони до груші,
Сонце їй росицю сушить
Й прошиває туманець,
А в дзвінку бринить вітрець.

Як сокиру груша вздріла —
Листом, станом затремтіла,
Сльози капнули із вії:
"Вже кінець надходить мій!"

Та негадано сокира
Сумно стала біля звіра
І сказала груші так:
"Геть жени свій переляк.

Не зітну твого й листочка,
Не торкнуся й до сорочки,
Ти високо виростай,
Весели людей і гай.

Хай цвіте твоя урода,
Хай гілля важніє плодом,
Хай живе твій добрий сік
Не роки, а з віку в вік".

Грушка в подиві не знає,
Що і думать, та й питає:
"Може, вам струсить грушок?"
"Краще ти струси дзвінок".

І гойднувся стан високий
На всі боки, на всі боки,
Навіть сонце у гілках
Загойдалось, наче птах.

Загойдавсь і дзвоник в вітті,
Й диво дивне стало в світі —
Це ж срібло хтось трусить в ліс,
Це хтось казку нам приніс,

Це день хмари розганяє,

Промінь душу омиває.
Зайчик вмер, завмер на пні:
"Хоч би крапелька мені

Впала з дерева мелодій!
Чи про це і думать годі?"
І враз чує: "Не журисть,
Цим і я вбивав колись".

Так це ж дзвоник Непослушку
Зашептав таке на вушко.
"Не лови, вушаню, гав", —
Й прямо в лапки зайцю впав.

З тої радості вухатий
Став стрибати, танцювати,
І вже так утнути зміг —
Іскри вибились з-під ніг!

Потім, дзвонячи щосили,
Прилетів у хату милу,
Тут три дні він калатав —
Батька-матір в ліжку вклав.

Далі з дзвоником щоднини
Став вчащати до родини,
Й надокучив так усім,
Що його віддали в дім,

Де вчать грати, танцювати.
Дуже радо і завзято
Взявсь вухань до гам, до книг.
А як рік в труді пробіг,

То за всі успіхи в школі
Він поїхав на гастролі,
Колосальний успіх мав,
Як в балеті виступав.

Навіть хтось став приміряться,
Чи не можна виступ зайця

Для ефектності подать
Разом з танцем лебедят.

Ну й сміявся з цього заєць,
Аж погриз великий палець,
Далі вухом рот накрив,
Бо на сміх скрадеться гнів...

На канікули зайчатко
Забирають мама й татко,
І тоді дзвінком своїм
Веселить він ліс і дім...

Як дзвінок у лісі, діти,
Стане срібно вам дзвеніти,
Так і знайте — зайчєня
Славить вроду сонця й дня!..